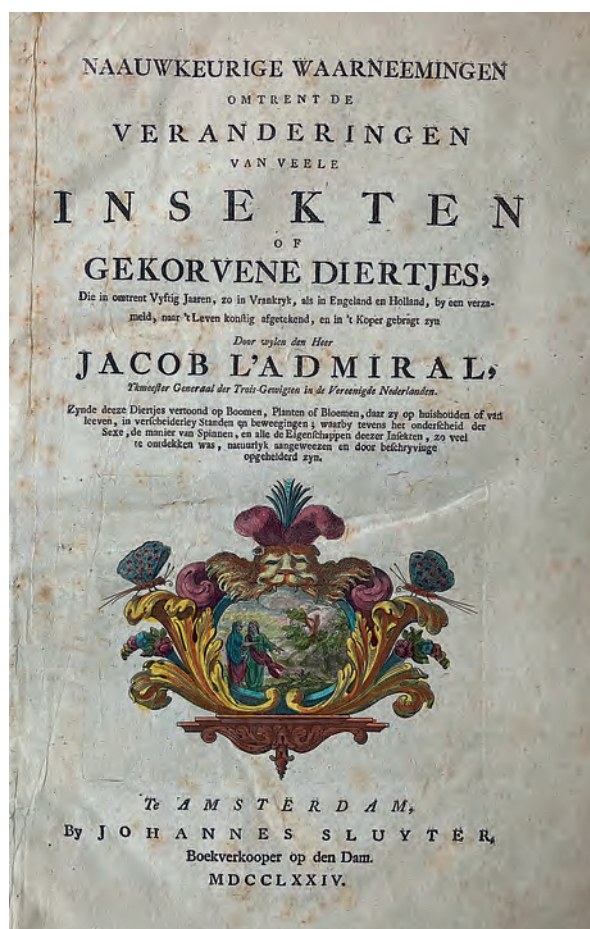

Nauwkeurige Waarneemingen Het vlinderboek van Jacob L'Admiral

Jacob L'Admiral (1700-1770) besteedde een groot deel van zijn leven aan het opkweken van rupsen en het beschrijven van de veranderingen tijdens de metamorfose. Zijn bevindingen legde hij ook vast op koperen platen. Postuum, in 1774, gaf de Amsterdamse uitgever Johannes Sluyter een boek uit met 33 afbeeldingen, waarop zeventig metamorfosen van Europese insecten en hun waardplanten te zien zijn. Enkele van die prenten zijn in het bezit van het Rijksmuseum: een bewijs van het belang van het werk van L'Admiral.

Tekst: Vanaf zijn vroege jeugd had Jacob grote belangstelling voor vlinders en andere insecten. In en rond zijn woonplaats Amsterdam, en in Londen en Parijs zocht hij rupsen om op te kweken en hun veranderingen te kunnen aanschouwen en beschrijven. Bovendien bestudeerde hij het werk van anderen die de metamorfose van insecten nauwkeurig hadden beschreven: Johannes Goedaert, Maria Sibylla Merian en Stephan Blankaart (over hen verschenen eerder artikelen in Vlinders).

Kees Beart
amateurhistoricus

Goedaert Collectie, Krimpen a/d IJssel

L'Admiral's vlinderboek

Na jarenlang duizenden rupsen opgekweekt te hebben, besloot Jacob L'Admiral een boek over de veranderingen van insecten te maken. Zoals Maria Sibylla Merian eerder gedaan had, maakte hij afbeeldingen waarop rups, pop en volwassen insect met de waardplant te zien zijn. Toen hij acht koperen platen gereed had, drukte hij er daarvan een aantal af en kleurde ze persoonlijk in. In 1740 publiceerde hij een prospectus met deze acht ingekleurde prenten op folioformaat, waarin hij een boek met honderd platen over de metamorfose van insecten aankondigde. Liefhebbers konden zich voor de volledige serie inschrijven. Het boek met honderd platen heeft L'Admiral niet kunnen realiseren.

Na zijn overlijden in 1770 kwamen zijn koperen platen in het bezit van de Amsterdamse uitgever Johannes Sluyter. In 1774 gaf Sluyter L'Admiral's boek uit met als titel *Nauwkeurige Waarneemingen omtrent de veranderingen van veele Insekten of gekorvene diertjes, Die in omtrent Vyftig Jaaren, zo in Vrankryk, als in Engeland en Holland, byeen verzameld naar 't Leven konstig afgetekend en in 't Koper gebragt zyn door wylen den Heer Jacob L'Admiral, Ykmeester Generaal der Trois Gewigten in de Vereenigde Nederlanden.*

Tot ver in de negentiende eeuw was inkleuren of "af-setten" vrijwel uitsluitend handwerk. Een ingekleurd exemplaar van *Nauwkeurige Waarneemingen* kostte in 1774 fl. 50. In zwart-wit kostte het boek fl. 13,50. In dit artikel laten we enkele voorbeelden zien van de fraaie platen in het boek en de waarneemingen van L'Admiral.

Merians Borstel-Rupsje

L'Admiral geeft aan dat Goedaert het Merians Borstel-Rupsje in zijn derde deel beschrijft, maar geen naam heeft gegeven. Ook Maria Sibylla Merian heeft deze kleurrijke soort beschreven zonder een naam te geven. De naam Merians Borstel-Rupsje is volgens L'Admiral

door liefhebbers gegeven: "Om datze wel het beste op de 47ste Plaat door haar afgeteekend is."

Op de afbeelding zijn op een tak met drie pruimen alle stadia van deze soort te zien, die nog altijd Meriansborstel heet, waaronder een eileggend vrouwtje. "Het Wyfje is merkelyk grooter dan het Mannetje. De Uilen zyn ruig en asgrauw, en de Mannetjes het sterkste getekend, maar nog duidelyker te kennen door de Kastanje-bruine Hairen aan de Hoornen, terwyl die der

Wyfjes genoegzaam kaal zyn. Ik heb ze zo in Vrankryk als hier te Land gevonden."

Volgens waarneming van L'Admiral verschildte de tijd die verliep tussen het spinnen van de pop tot het uitkomen van de vlinder van 208 tot 258 dagen.

Links onderaan is een van de rupsen afgebeeld, die indrogende bijna zwart werd: "vervolgens braken 6 Maden door de dorre Huid uit, op den 15 October". Deze leefden de gehele winter en werden "Tonnetjes"

Goedaert Collectie, Krimpen a/d IJssel

L'Admiral geeft niet altijd de jaartallen aan waarin hij een soort kweekte: "De Eijeren, welke schoon geel zyn, kreeg ik van een Uiltje den eersten Augustus, en den 10 dito kwamen de Rupsjes uit; zynde in 9 Dagen tyds." De rupsen die hij opkweekte vervelden voor de winter twee maal en gingen pas eind april weer eten van de jonge blaadjes. Na de vierde vervelling kregen ze haar volle grootte, zoals ze in twee standen op de plaat zijn afgebeeld. "Een Rups spon haar zelve met weinig dunne Draaden van onderen vast, tegen het Roode-Aalbezien Blad, op den 14 Juny, en wierd een Pop den 17 dito, waaruit dit fraaye Uiltje den 9 July gekomen is, en dus in 22 Dagen."

Het Tygervlakkig bessen-krammetje heet tegenwoordig bonte bessenvlinder of harlekijn.

De naam "Krammetje" wijst op de manier van bewegen van de rups. De tweede soort op dezelfde plaat, een klein "krammetje", noemde L'Admiral het Kapucyntje. Op de afbeelding is de beweging van deze rups in vier standen afgebeeld. Goedaert noemde een rups die voortbeweegt door het lichaam te strekken en daarna samen te trekken Landmeter. Nu noemen we zo'n rups een spanner.

Invloed L'Admirals werk

Doordat L'Admirals werk is uitgegeven kunnen wij nog altijd genieten van zijn geïllustreerde waarnemingen. Maar ook tijdens zijn leven beschikten veel liefhebbers al over zijn door hemzelf ingekleurd werk. In de twaalfde en laatste druk van 'Systema Naturae' uit 1767, die Linnaeus nog tijdens zijn leven maakte, verwees hij naar 23 vlinders van L'Admiral. Interessant is daarbij dat Linnaeus bijvoorbeeld verwees naar plaat 26 met de bonte bessenvlinder, een plaat die L'Admiral zelf toen nog niet uitgegeven had. De laatste acht platen, dus de nummers 26 tot en met 33, had hij uitgeleend aan zijn vriend Martinus Houttuyn. Houttuyn en Linnaeus moeten dus contact met elkaar gehad hebben. Vreemd is dat niet, want Houttuyn werkte aan een zeer uitgebreide encyclopedie naar het stelsel van Linnaeus. De door L'Admiral gemaakte tekeningen en door hem persoonlijk ingekleurde prenten zijn na zijn dood via diverse veilingen in Amsterdam verspreid. Daarvan is een goede indruk te krijgen door op de website van het RKD bij 'RKDexcerpts' te zoeken op Jacob L'Admiral. Dat geeft 134 resultaten met veilinggegevens van werk van L'Admiral, waaronder honderden van zijn tekeningen.

Origineel werk van hem moet fraaier zijn dan de afbeeldingen bij dit artikel, die door "afsetters" na zijn dood ingekleurd zijn. In 2022 wordt in het Rijksmuseum te Amsterdam de tentoonstelling "Onderkruip-sels" gehouden. Hopelijk zal er bij die tentoonstelling origineel werk van L'Admiral te zien zijn.

Met dank aan Kees Zwakhals en Liekele Sijstermans, respectievelijk sluipwesp- en sluipvliegsspecialist, voor de informatie met betrekking tot de besproken sluipvlieg.

(= poppen): "De eene den 30 Maart, en daar uit kwam de Vlieg den 29 Mey, dus in 60 Dagen." Bij een tweede duurde dat 63 dagen, terwijl L'Admiral van de andere de tijd niet aangetekend heeft.

Op de afbeelding zien we links onderaan de sluipvlieg die de pop geparasiteerd had. Gezien het grote aantal sluipvliegen dat in ons land voorkomt is het onmogelijk de soort met zekerheid te bepalen. Waarschijnlijk is het de *Compsilura concinnata*. Deze naamgeving is gebaseerd op het feit dat deze soort veelal de Meriansborstel parasiteert. Vermeldenswaard is dat de Meriansborstel ook geparasiteerd kan worden door een sluipwesp die naar Goedaert "*Goedartia alboguttata*" genoemd wordt.

Het Tygervlakkig bessen-krammetje

De tekst bij de Zesentwintigste Plaat begint als volgt: "Goedaert noemt hetzelfde de Brasiliaan, daar ik geen reden voor, of eigenschap in kan vinden, en wyl dit zeer bekende Beestje, onder de Liefhebbers, als by uitzondering van anderen, het Bessen-Krammetje genoemd word, behoude ik dien naam, met byvoeging van Tygervlakkig, om het van andere soorten van Krammetjes, die insgelyks op de Besseboomen aazen, te onderscheiden."